

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Схвалено
вченою радою ІН НАН України,
протокол № 8
від «11» вересня 2024 року

Затверджено
на засіданні відділу етнології сучасності
ІН НАН України
протокол № 5
від «03» вересня 2024 року
Завідувач відділу етнології сучасності

Ярослав ТАРАС

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>
галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> <i>(шифр і назва напрямку підготовки)</i>
напрямок підготовки	<u>доктор філософії</u>
спеціальність	<u>032 – історія та археологія</u> <i>(шифр і назва спеціальності)</i>
спеціалізація	<u>Етнологія</u> <i>(назва спеціалізації)</i>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> <i>(обов'язкова/за вибором)</i>
відділ	<u>етнології сучасності</u> <i>(назва відділу)</i>

2024 рік

Робоча програма «**Методологія, організація та технологія наукових досліджень**» для аспірантів за спеціальністю **032 Історія та археологія**

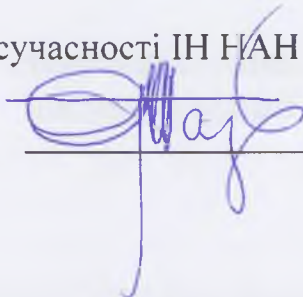
Розробники: **Павлюк Степан Петрович** – доктор історичних наук, академік НАН України, директор Інституту народознавства НАН України, **Тарас Ярослав Миколайович** — доктор історичних наук, професор, завідувач відділу етнології сучасності.

Робоча програма затверджена на засіданні відділу етнології сучасності ІН НАН України

Протокол № 5 від. “03” вересня 2024 р.

Завідувач відділу етнології сучасності ІН НАН України

“11” вересня 2024 р.

(проф. Ярослав ТАРАС)

Схвалено Вченою радою Інституту народознавства НАН України

Протокол № 8 від. “11” вересня 2024 р.

“11” вересня 2024 р. Голова

(акад. Степан ПАВЛЮК)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 6	Галузь знань: 03 – гуманітарні науки	Денна форма навчання
	Спеціальність: 032 – історія та археологія	Обов'язкова дисципліна
Загальна кількість годин – 180	Спеціалізація: етнологія	Рік підготовки: 1-й
		Семестри: 1-й, 2-й
Тижневих годин: аудиторних – 3 самостійної роботи аспіранта – 10	Науковий ступінь: доктор філософії	Лекції: 32 год.
		Практичні, семінарські заняття: 26 год.
		Самостійна робота: 122 год.
		Вид контролю: залік, екзамен

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить 35,5 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета викладання дисципліни – сприяння розвитку наукового світогляду здобувачів та забезпечення їхньої професійної соціалізації у академічно-професійному середовищі, розвиток базових знань з методології наукових досліджень та засвоєння навичок оптимальної організації діяльності, спрямованої на успішне проведення наукових досліджень у галузі історії та археології та забезпечення фахового оформлення і апробації результатів.

2.2. Завдання навчальної дисципліни:

У разі успішного вивчення дисципліни студент набуде загальних та спеціальних компетентностей:

ЗК 2. Здатність розробляти наукові проекти та управляти ними.

СК 6. Здатність здійснювати експертну діяльність у історії.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 4. Комунікувати і співпрацювати з державними і громадськими організаціями, міжнародними інституціями.

ПРН 8. Аналізувати явища суспільного життя на основі системного наукового світогляду. Пов'язувати конкретні завдання професійної та науково-інноваційної діяльності із загальнофілософськими проблемами. Визначати міждисциплінарний характер наукових соціогумантарних проблем.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання

знати:

- організаційну структуру науки;
- структуру і логіку наукового дослідження, його основні етапи;
- загальну методологію наукового пізнання;
- методи пошуку і обробки наукової інформації;
- вимоги щодо оформлення наукових публікацій, методологічно грамотну побудову план-проспекту, розділів дисертаційного дослідження;
- форми наукової комунікації;
- основні теоретичні підходи й концепції в дослідженні тем з етнології та ключові параметри аналізу етнічних культур.

вміти:

- володіти методами організації науково-дослідної діяльності;
- визначати наукову проблему дослідження, формулювати тему, мету і завдання;
- розрізняти і визначати об'єкт і предмет дослідження;
- формулювати актуальність, новизну, теоретичну і практичну значущість дослідження;
- визначати достовірність та об'єктивність одержаних результатів;
- здійснювати пошук наукової інформації та добір фактичного матеріалу;
- демонструвати результати науково-дослідної роботи в закінченій формі та доповідати про результати наукових досліджень;
- працювати з різними джерелами, розшукувати, обробляти, аналізувати та синтезувати отриману інформацію;
- вживати методи аналізу і синтезу етнографічних, етнологічних і антропологічних концепцій для вивчення етнічних і культурних процесів;
- виділяти напрями етнічних і культурних процесів у різні етапи в різних районах;
- використовувати основні положення і методи соціальних, гуманітарних і економічних наук при вирішенні етнографічних завдань;
- сформулювати нові завдання, які виникають під час дослідження;

- вибрати, обґрунтувати і освоїти методи, адекватні поставленій темі.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів компетентностей:

1) загальних:

- володіння культурою мислення, здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття наукової інформації, постановки мети і вибору шляхів її досягнення;
- вміння логічно вірно, аргументовано і ясно комунікувати (усно і письмово) у науковому середовищі;
- володіння основними засобами, методами і способами отримання, зберігання, переробки науково-дослідницької інформації;
- здатність до самонавчання, до самовдосконалення та продовження наукового та професійного розвитку;
- уміння раціонально організувати наукову діяльність та ефективно розпоряджатися власним часом;

2) фахових:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- володіння основними теоретичними підходами й концепціями в дослідженні тем з етнології та ключовими параметрами аналізу етнічних культур; теорією, методологією та методикою етнологічних досліджень;
- вміння використовувати методи структурно-функціонального, порівняльно-типологічного, крос-культурного характеру при вирішенні наукових завдань;
- вміння реалізовувати: методологію етнологічних досліджень у сфері гуманітарних наук;
- здатність працювати з сучасними бібліографічними і реферативними базами даних, а також наукометричними платформами;
- компетентність у педагогічній діяльності щодо організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки студентів до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.

2.3. Перелік попередніх та супутніх навчальних дисциплін

<i>№ з/п</i>	<i>Попередні навчальні дисципліни</i>	<i>Супутні навчальні дисципліни</i>
1.	Теорія етнології	
2.	Етнічна історія України	

3. Анотація навчальної дисципліни

Програму навчальної дисципліни «Методологія, організація та технологія наукових досліджень» складено відповідно до освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 032 – історія, археологія. У рамках дисципліни розглядаються теорія, методологія та методика етнологічних досліджень у сфері гуманітарних наук, завдання та принципи комплексного підходу, його застосування при дослідженні етнографічних явищ.

В результаті успішного навчання за програмою даного курсу очікується підвищення професійної комунікативної компетенції здобувачів у використанні традиційних та сучасних дослідницьких методів, використовуваних у пошуку шляхів вирішення найактуальніших питань теорії та практики, що стоять сьогодні на порядку денному в галузі історії та археології як на вітчизняному, так і на загальносвітовому рівні. Розроблений курс пропонує форми і методи забезпечення творчого потенціалу науковця, сприяє формуванню креативного дослідницького мислення здобувача, закріпленню професійних навиків самостійного наукового пошуку, орієнтованого на створення власного наукового продукту.

4. Опис навчальної дисципліни

1 семестр

4.1. Лекційні заняття

№ з/п	Зміст заняття	Кількість годин
1.	Тема 1. Наука, як дослідницька діяльність. Виникнення та еволюція науки, етапи становлення, наукові революції. Наука, як сфера людської діяльності. Наукове і позанаукове знання. Основні закономірності розвитку науки. Категоріальний апарат та класифікація наук. Загальні поняття про наукову діяльність та цілі науки. Структурні елементи науки, їхня характеристика.	2
2.	Тема 2. Наука в системі культури. Місце науки в системі культури. Наука і релігія. Технічна творчість. Поняття наукової та методологічної культури.	2
3.	Тема 3. Наукова інформація та її джерела. Способи пошуку наукової інформації. Пошук інформації за допомогою комп'ютерних засобів. Інші способи пошуку інформації. Обробка наукової інформації.	2
4.	Тема 4. Організація науково-дослідної роботи. Актуальність наукового дослідження. Напрямок наукового дослідження. Визначення мети, завдань, об'єкта і предмета наукового дослідження. Наукова гіпотеза, як перший крок у	2

	науковому дослідженні. Формалізація та оптимізація досліджуваних процесів. Наукова новизна і практична значущість наукового дослідження.	
5.	Тема 5. Творчість у процесі наукового пізнання. Творчість і наукова діяльність. Творчість, як вища форма діяльності особистості. Творчий процес. Особливості та психологія наукової творчості. Розвиток творчого мислення і творчих здібностей. Розуміння і творчість.	2
6.	Тема 6. Аналітичні технології наукового дослідження. Поняття про методи та методологію науки. Визначення методології науки. Методи встановлення причинних зв'язків. Складові частини методології. Основні принципи побудови методології. Емпіричне та теоретичне пізнання. Наукове прогнозування як метод дослідження. Загальнологічні методи дослідження. Методи групування. Таблично-графічні методи. Кількісні та ймовірнісно-статистичні методи. Спеціальні та професійні методи дослідження.	2
7.	Тема 7. Моделювання в наукових дослідженнях. Загальні відомості про методи моделювання. Основні постулати моделювання. Співвідношення між моделлю і системою. Класифікація моделей. Вимоги до моделей.	2
8.	Тема 8. Апробація та публікація результатів наукових досліджень. Порядок роботи над дисертацією і її завершення. Форма наукових публікацій. Підготовка наукових матеріалів. Види наукових публікацій. Виступ. доповідь, інформаційне повідомлення. Правила аргументації. Раціоналізація праці дослідника. Послідовність проведення наукового дослідження. Структура і правила оформлення звіту про виконану наукову роботу. Вимоги до дисертації, структура дисертації на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії. Підготовка до захисту.	2
	Всього	16

4.2. Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Способи пошуку наукової інформації.	2
2.	Документальні джерела: статистичні публікації, неопубліковані статистичні матеріали, карти, кадастрові	2

	карти, фотографії, аерофотозйомка.	
3.	Анкети та інтерв'ю, форми анкет, їх зміст, композиція.	2
4.	Наглядне представлення даних: графічні методи, тематичні карти.	2
5.	Види вибірки об'єктів дослідження та їх репрезентативність.	2
6.	Опрацювання статистичних даних, вимір типового. Метод математичної статистики, порівняльний аналіз кількісних характеристик.	2
7.	Постановка проблеми та її обмеження	1
	Всього	13

4.3. Самостійна робота

№ з/п	Зміст заняття	Кількість годин
1.	Написання відгуків на автореферат дисертації: аналіз формулювання теми дослідження та ступеню його актуальності. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	8
2.	Написання відгуків на автореферат дисертації: правильність вибору об'єкту та предмету дослідження. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	8
3.	Написання відгуків на автореферат дисертації: характеристика формулювання мети та завдань дослідження. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	8
4.	Написання відгуків на автореферат дисертації: ступінь обґрунтованості наукової новизни результатів дослідження. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	8
5.	Написання відгуків на автореферат дисертації: ступінь обґрунтованості практичного значення результатів дослідження. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	7
6.	Написання відгуків на автореферат дисертації: достовірність основних наукових положень, ступінь обґрунтованості висновків та рекомендацій. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	7
7.	Написання відгуків на автореферат дисертації: опрацювання та аналіз змістової частини автореферату; кореляція завдань та висновків дослідження, повнота викладу в опублікованих працях. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	7
8.	Написання відгуків на автореферат дисертації: дискусійні положення і зауваження до автореферату дисертації та формулювання висновків про відповідність проаналізованого тексту вимогам; оформлення цілісного відгуку. Опрацювання відповідної частини власного автореферату.	7
	Всього	60

II семестр

4.4. Лекційні заняття

Теми	Зміст заняття	Кількість годин
1.	Тема 1. Методи емпіричного дослідження. Існуючі методи дослідження та їх групи. Методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння).	2
2.	Тема 2. Методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження. Метод абстракції, його види (ототожнення, ізолювання). Аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання.	2
3.	Тема 3. Методи теоретичних досліджень. Ідеалізація, аксіоматичний метод. Гіпотеза та припущення. Історичний метод (виникнення, формування й розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності). Системний підхід до складних етнографічних тем	2
4.	Тема 4. Організація творчої діяльності. Принципи організації наукової роботи. Поради щодо широти охоплення наукової теми. Робота над публікаціями.	2
5.	Тема 5. Загальні схеми наукового дослідження. Обґрунтування актуальності. Формування мети дослідження, об'єкту і предмету. Вибір методів дослідження	2
6.	Тема 6. Вибірка об'єктів дослідження. Способи вибору об'єктів дослідження, визначення їх числа. Репрезентативність та достовірність результатів дослідження	2
7.	Тема 7. Класифікація об'єктів матеріальної та духовної культури. Основні класи об'єктів етнічної спадщини: Антропологічні дані. Археологічні пам'ятки. Пам'ятки історії та природа. Природні ландшафти та об'єкти ландшафтної архітектури. Поселення і садиби. Будівництво. Землеробство. Тваринництво. Допоміжні види господарських занять. Промисли і ремесла. Традиційний одяг. Їжа та харчування. Гігієна та домашній побут. Громада та громадський побут. Сім'я і сімейний побут. Світоглядні уявлення і вірування. Традиційні заняття. Звичаї та обряди.	2
8.	Тема 8. Основні групи джерел. Архівні (опубліковані, неопубліковані). Літературні. Польові. Іконографічні. Картографічні.	2
	Всього	16

4.5. Практичні заняття

<i>№ з/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1.	Системний метод, його використання для постановки проблеми та цілісного пізнання	2
2.	Історико-описовий метод, історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-хронологічний	2
3.	Методи структурно-функціонального, порівняльно-функціонального, порівняльно-типологічного характеру при вирішенні наукових завдань	2
4.	Порівняльний метод: зіставлення однотипних об'єктів, процесів, подій у часовому та просторовому вимірі	2
5.	Метод математичної статистики (порівняльний аналіз кількісних характеристик)	2
6.	Наукова абстракція. Логічний метод	2
7.	Діалектичні, метафізичні, економічні та соціальні методи	1
	Всього	13

4.6. Самостійна робота

<i>Теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1.	Методи емпіричного дослідження	7
2.	Методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження	7
3.	Методи теоретичних досліджень	8
4.	Організація творчої діяльності	8
5.	Загальні схеми наукового дослідження	7
6.	Вибірка об'єктів дослідження та визначення достовірності результатів	8
7.	Класифікація об'єктів матеріальної та духовної культури	7
8.	Основні групи джерел (архівні, літературні)	8
	Всього	60

5. Методи діагностики знань

Поточний контроль на практичних заняттях проводиться з метою виявлення готовності здобувача до занять у таких формах:

- Вибіркове усне опитування перед початком занять.
- Фронтальна перевірка виконання домашніх завдань.

- Фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами протягом 5-10 хв.
- Оцінка активності здобувача у процесі занять, внесених пропозицій, оригінальних рішень, уточнень і визначень, доповнень попередніх відповідей і т.ін.

Контрольні запитання поділяються на:

- тестові завдання – вибрати вірні відповіді;
- проблемні – створення ситуації проблемного характеру;
- питання-репліки – виявити причинно-наслідкові зв'язки;
- ситуаційні завдання – визначити відповідь згідно певної ситуації;
- питання репродуктивного характеру – визначення практичного значення;

Підсумковий контроль проводиться за результатами поточного контролю та виконання індивідуальних науково-дослідних завдань.

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання результатів навчання відбувається у відповідності до Процедури оцінювання компетентностей, ідентифікації та вимірювання результатів навчання аспірантів вищої освіти. Підсумкова оцінка з дисципліни «Методологія, організація та технологія наукових досліджень» виставляється, виходячи з результатів складання всіх передбачених програмою видів навантажень: самостійних і науково-дослідних завдань. За результатами вивчення навчального матеріалу, здобувачі отримують оцінку за 100-бальною шкалою.

Екзамен є обов'язковою підсумковою формою контролю, що полягає в оцінці засвоєння здобувачами теоретичного матеріалу на лекційних заняттях, результатів виконання ним наукової роботи, самостійних завдань.

6. Розподіл балів

I етап – задача та захист науково-дослідних робіт – 30 б.;

II етап – екзамен – 70 б.

За усну відповідь (чи тестові питання) бали виставляються таким чином:

70-60 балів – “відмінна” відповідь;

59-45 балів – “добра” відповідь;

44-30 бали – “задовільна” відповідь;

29-0 бали – “незадовільна” відповідь.

<i>Самостійна робота</i>	<i>Підсумкове усне (тестове) опитування</i>	<i>Разом за дисципліну</i>
30	70	100

7. Навчально-методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій;
2. Навчальні посібники та ілюстративні матеріали;
3. Робоча навчальна програма;
4. Методичні вказівки щодо проведення практичних (семінарських) занять та самостійної роботи аспірантів;
5. Тестові і контрольні завдання для тематичного оцінювання навчальних досягнень аспірантів.

8. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	
81-89	B	дуже добре	
71-80	C	добре	
61-69	D	задовільно	
51-60	E	достатньо	
25-50	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-24	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

9. Рекомендована література

8.1. Базова література

1. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посіб / О.В. Крушельницька. – Київ, 2006. – 206 с.
2. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Навчальний посібник. – Рівне: НУВГП, 2010. – 176 с.
3. Тарелкін Ю. П. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / Ю.П. Тарелкін, В.О. Цикін. – Суми, 2010. – 196 с.
4. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. – Київ, 2010. – 352 с.

5. Юринець В.Є. *Методологія наукових досліджень: навч. посібник* / В.Є. Юринець. – Львів, 2011. – 178 с.
6. Михайлов В.М. *Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб.* / В.М. Михайлов та ін. – Харків, 2014. – 220 с.
7. Шишкіна Є.К., Носирев О.О. *Методологія наукових досліджень [Текст]: навч. посіб.* / Є.К. Шишкіна, О.О. Носирев. – Харків: Вид-во «Діса плюс», 2014. – 200 с.
8. Каламбет С.В. *Методологія наукових досліджень: навч. посіб.* / С.В. Каламбет, С.І. Іванов, Ю.В. Півняк. – Дніпропетровськ, 2015. – 191 с.
9. Антонюк В.С. *Методологія наукових досліджень: навч. посіб.* / В.С. Антонюк, Л.Г. Полонський, В.І. Аверченко та ін. – Київ, 2015. – 276 с.
10. Гуторов О.І. *Методологія та організація наукових досліджень: навч. Посіб.* / О.І. Гуторов. – Харків, 2017. 272 с.
11. Зацерковний В.І. *Методологія наукових досліджень: навч. посіб.* / В.І. Зацерковний, І.В. Тішаєв, В.К. Демидов. – Ніжин, 2017. – 236 с.
12. *Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб.* / І.С. Добронравова, О.В. Руденко, Л.І. Сидоренко та ін.; за ред. І.С. Добронравової (ч. 1), О.В. Руденко (ч. 2). – Київ, 2018. – 607 с.

8.2. Допоміжна література

1. Бондаренко Г. *Історичне пізнання: питання теорії і практики* / Г. Бондаренко. – Луцьк: Волинський держуніверситет, 1998. – 189 с.
2. Клековкін О.Ю. *Мистецтво: Методологія дослідження: Методичний посібник* / Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. – Київ: Фенікс, 2017. – 144 с.
4. Топчієв О.Г. *Суспільно-географічні дослідження: методологія. Методи, методики* / О. Г.Топчієв. – Одеса: «Астропринт», 2005. – 632 с.
5. Черноусенко О.Ю., Чепелюк О.О., Риндюк Д.В. *Основи наукових досліджень та інженерної творчості // Навчальний посібник.* – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. – 270 с.

9. Інформаційні ресурси

1. An Introduction to Science: Scientific Thinking and the Scientific Method by Steven D. Schafersman. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pbisotopes.ess.sunysb.edu/esp/files/scientific-method.html>
3. Scientific Method. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.answers.com/t/scientific-method>
4. Scientific Method. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://plato.stanford.edu/entries/scientific-method/>